

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Stina Ljunggren

Jakten på jakträtten

Om jakträtten på Muonio samebys byområde

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Marcus Utterström

Termin: VT24

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	1
1.1 Introduktion till ämnet	1
1.2 Syfte och frågeställning	3
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod och material	5
1.5 Forskningsläge	7
1.6 Uppsatsens disposition	7
2 UTREDNING	9
2.1 Bakgrund.....	9
2.1.1 Översikt över samebyarnas juridiska reglering	9
2.1.2 Muonio sameby.....	10
2.2 Jakträtt.....	10
2.2.1 Jakträtt genom markägande.....	10
2.2.2 Rätt till jakt som skogssameby genom renskötselrätten	10
2.2.3 Rätt till jakt som koncessionssameby.....	11
2.3 Egendomsskydd i regeringsformen.....	12
2.4 Minoritetsskyddet i regeringsformen	13
3 ANALYS.....	15
3.1 Jakträtten på Muonio samebys byområde i händelse av statusbyte	15
3.2 De juridiska konsekvensernas grundlagsenlighet.....	17
3.2.1 De juridiska konsekvensernas förenlighet med minoritetsskyddet i regeringsformen	17
3.2.2 Konsekvensernas förenlighet med egendomsskyddet i regeringsformen	19
3.3 Lagstiftningens utvecklingsområden	20

3.3.1	Ett tydligt och definierat språk.....	21
3.3.2	Förslag på reglering innebärande krav på samråd mellan jakträttsinnehavarna på mark där både samebyars medlemmar och markägare har jakträtt.	22
4	AVSLUTANDE REFLEKTION.....	26
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	27
5	BILAGA 1	32
6	BILAGA 2	33
7	BILAGA 3	34

Summary

In Sweden there are 51 sámi villages (samebyar), which are divided into three different forms: skogssamebyar, fjällsamebyar and koncessionssamebyar. These sámi villages are both administrative and economic associations and geographical areas where the sámi village's reindeer husbandry is pursued. The members of skogssamebyar and fjällsamebyar only have the right to hunt in their village area if this is located in the "lappmark" or the "renbetesfjäll". The members of the koncessionssamebyar do not hold any rights to hunt on their village area. In November 2023 the Sámi Parliament made the proposition to the Swedish government that Muonio koncessionssameby would receive a new status as a skogssameby. No part of Muonio's village area is established on the lappmark nor renbetesfjäll, why a changed status would not provide them a right to hunt within their village area on private owned land. Despite this fact property owners became concerned that their right to hunt on their land would be restricted in favor of the sámi village. The Reindeer Husbandry Act's (SFS 1971:437) insufficient regulation of the legal relation between the sámi villages members and the landowners, regarding the right to hunt on private land within the sámi village area, seems to be the cause of the alarm. The fact that Muonio koncessionssameby does not receive the right to hunt in their village area in the event of a status change, is however in line with The Institution of Government (SFS 1974:152), regarding the right to property and protection of minorities. The thesis will present ways to improve the Reindeer Husbandry Act, in order to make it more evident, manageable and predictable.

Sammanfattning

I Sverige finns 51 samebyar, dessa är uppdelade mellan tre typer av samebyar: skogssamebyar, fjällsamebyar och koncessionssamebyar. Samebyarna är både ekonomiska och administrativa sammanslutningar men även ett geografiskt område, inom vilket samebyns rennärning bedrivs. Skogssamebyars och fjällsamebyars medlemmar har bara jakträtt på sina byområden som är belägna på lappmark och renbetesfjället. Koncessionssamebyarnas medlemmar äger ingen jakträtt alls på sina byområden. I november 2023 föreslog Sameetinget för regeringen att Muonio sameby skulle byta status från koncessionssameby till skogssameby. Muonio samebys byområde ligger i sin helhet utanför lappmarken och renbetesfjället. Av det här följer att Muonio sameby trots skiftet av status inte skulle vinna nya rättigheter till jakt inom byområdet på privatägd mark. Trots det höjdes oroliga röster från markägare som befärade att de skulle få sin jakträtt inskränkt. Oron tycks grunda sig i att rennäringslagen (SFS 1971:437), är knapphändigt utformad och inte reglerar relationen mellan samebyns medlemmar och markägaren, som uppstår i och med att samebyns medlemmar får jakträtt på den privatägda marken, på ett tillräckligt utförligt sätt. Att Muonio sameby inte får rätt till jakt på privatägd mark i händelse av ett statusskifte, är i enlighet med grundlagen avseende parternas rätt till egendom och minoritetsskyddet. I uppsatsen läggs förslag fram på hur rennäringslagen (SFS 1971:437) kan utvecklas för att göra gällande rätt tydligare, mer lätthanterlig och mer förutsägbar.

Förord

Jag har ingen personlig relation till den samiska kulturen utöver den kontakt jag fått med den genom studierna i grundskolan. I ärlighetens namn har jag inte ägnat jakträtten på samebyarnas byområde någon större tankemöda, förän jag en dag i våras läste en tidningsartikel om samebyn Muonio.¹ Same-tinget hade då föreslagit att byn skulle få ändrad status från koncessions-sameby till skogssameby, vilket misstänktes innebära bland annat utökad jakträtt inom samebyns byområde på privatägd mark. Då både jakt och juridik är intressen jag gärna förenar, satte jag mig in i ämnet och upptäckte snabbt den stora juridiska oklarhet som råder på området och den brist på regleringar av relationen mellan den privata markägaren och samebyn. Ur detta föddes mitt uppsatsämne och jag hoppas med utredningen i uppsatsen bringa någorlunda klarhet i det aktuella rättsläget. Jag vill tacka min handledare Marcus Utterström för kloka råd och vägledning samt Anders Iacobæus för goda råd och glada tillrop längs vägen.

¹ Artikeln i fråga, Lars-Henrik Andersson, Sameby kan få rätt till jakt på privat mark - stor oro i jägarleden. *Svensk jakt*. 2024-02-08.

Förkortningar

RNL

Rennäringslag (1971:437)

RF

Regeringsformen (1974:152)

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

I Sverige bedrivs renskötsel enligt rennäringslag (SFS 1971:437), i det följande RNL, på närmare 50% av landets yta, vilket utgör renskötselområdet.² Renskötselrätten definieras enligt 1 § RNL som en rätt att ”använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar”. Renskötselrätten är en exklusiv rättighet som tillkommer det samiska folket, men får bara utövas av den som är medlem i en sameby.³ Renskötselrättens innehåll beskrivs närmare i 15-25 §§ RNL. Främst innebär renskötselrätten en rätt för samebyn att släppa renar på betesområdet, se 15 § RNL. Det flesta rättigheterna är kollektiva för samebyn, men vissa tillfaller byarnas medlemmar individuellt, såsom jakträtten enligt 25 § RNL. Renskötselrätten är en civilrättslig rättighet gentemot markägaren vars mark omfattas av renskötselområdet⁴ och är en nyttjanderätt till annans mark som inte är grundad på avtal med ägaren. Renskötselrätten är även en näringsrätt.⁵ Till skillnad från exempelvis arrendeavtal löper renskötselrätten på obegränsad tid och kan inte sägas upp av vare sig samebyn eller markägaren.⁶

Renskötselområdena är geografiskt belägna runt två gränser, lappmarksgränsen från 1766 och odlingsgränsen från 1867.⁷ Båda är administrativa linjer som ursprungligen drogs i syfte att skydda marken från intrång från obehöriga

² Sametinget. Ordförklaringar Rennäring. (*Sametinget* 2019); SFS 1971:437 Rennäringslag, 3 §.

³ SFS 1971:437, 1 §.

⁴ SFS 1971:437, 3 §.

⁵ Bertil Bengtsson Samerätt en översikt. (Stockholm: Nordstedts Juridik, 2004) s. 48, 54.

⁶ Bengtsson, s. 55.

⁷ Sametinget, (2019).

som försvårade brukandet och låta området vara fredad åt samernas rennärning.⁸ Lappmarksgränsen utgör den avgränsning som markerar lappmarken, vilken ligger till väster om gränsen och har historiskt haft olika betydelser.^{9,10}

I Sverige finns 51 samebyar, varav tio är skogssamebyar, 33 fjällsamebyar och åtta koncessionssamebyar. Byarna är inte byar i traditionell bemärkelse utan utgör ett geografiskt område, men är även en administrativ och ekonomisk sammanslutning. Samebyarna är juridiska personer och kan liknas vid ekonomiska föreningar, vars uppgift är att föra medlemmarnas talan rörande frågor kring renskötseln och förvalta renskötseln på byns område.¹¹

Skogssamebyarna¹² får bedriva renskötsel nedanför odlingsgränsen och får bedriva den där året om.¹³ I förarbetena till 1886 års Renbeteslag (SFS 1886:38) beskrivs skogssamerna som ett mellanting mellan de nomadiska fjällsamerna och de bofasta jordbrukarna. Idag utmärks skogssamerna av att de inte flyttar sina renar mellan olika marker mellan årstiderna, utan bedriver en stationär rennärning i åretruntmarkerna i skogslandskapet. Detta till skillnad från fjällsamerna som endast har renarna i skogen under vintern.¹⁴

Koncessionssamebyar bedriver renskötsel med ett särskilt tillstånd som givits åt en same av länsstyrelsen. Tillståndet förnyas kontinuerligt och är inte på obestämd tid¹⁵ som skogssamernas och fjällsamernas brukanderätt genom renskötselrätten. Koncession meddelas endast på områden i Norrbottens län nedanför lappmarksgränsen på platser där renskötseln av ålder förekommer under hela året. Koncessionssamebyars rätt till rennärning innebär inte samma

⁸ SOU 2006:14 (Gränsdragningskommissionen för renskötselområdet. *Samernas sedvanemark*) s. 125-144.

⁹ SOU 2023:46 (Renmarkskommittén. *Jakt och fiske i renbetesland, delbetänkande*) s. 152 & s. 379.

¹⁰ SWECO Sverige AB. *Landskapen Lappland, Jämtland och Härjedalen samt Älvdalens kommun.* ([Karta].2023), återfinns i Bilaga 1.

¹¹ Sametinget, Kontaktuppgifter till Sveriges samebyar. Sametinget. 2022; SFS 1971:437, 10 §.

¹² SOU 1968:16 (Jordbruksdepartementet. *Rennärning i Sverige*). s. 42.

¹³ Bengtsson s. 23; Regeringens proposition 1986/87:58 om jaktlag, m.m. s. 47.

¹⁴ Eivind Torp *Renskötselrätten och rätten till naturresurserna: om rättslig reglering av mark- och resursanvändning på renbetesmarken i Sverige.* (Diss. Universitet i Tromsø. 2008.) s. 58; Samer.se. Samiskt informationscenter, Sametinget. *Samebyn organiserar renskötseln.*

¹⁵ Torp s. 44.

rättigheter som fjällsamebyar och skogssamebyar har, utan omfattar endast de rättigheter som samebyn får genom tillståndet.¹⁶

Den 20 maj 2021 uppdrog regeringen åt Sametinget att utreda och analysera hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas.¹⁷ I november 2023 inkom Sametingets styrelse med ett förslag till regeringen om att Muonio sameby ska få en ändrad status från koncessionssameby till skogssameby.¹⁸ Uppsatsen utgår ifrån de juridiska frågor som uppstått kring samebyn Muonios eventuella byte av status från koncessionssameby till skogssameby, med fokus på samebyns medlemmars och markägarens jakträtt på privat mark som omfattas av byområdet. Detta då förslaget om statusskifte orsakat både debatt och oro och det inte tydligt framgår av lagtexten vilka konsekvenser ett skifte skulle få för berörda parter.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka vilken inverkan det får på jakträtten på privatägd mark, som omfattas av Muonio samebys byområde, om Muonio sameby övergår till att bli en skogssameby. Eftersom regleringen i utgångsläget är vag och knapphändig syftar utredningen även till att undersöka huruvida de juridiska konsekvenserna av ett statusskifte är grundlagsenliga eller inte. Avslutningsvis syftar uppsatsen till att undersöka och ge förslag på vilka utvecklingsområden som finns i RNL.

¹⁶ Prop. 1971:51. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rennäringslag, m.m. s. 195; SFS 1971:437, 85-89 §§.

¹⁷ Se Regeringsbeslut. N2021/01633. Näringsdepartementet. *Uppdrag att analysera hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas*. 2021.

¹⁸ Se Skrivelse. Dnr: 1.3.8-2021-985. Sametinget. *Förslag från Sametinget om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas (LI023/02719)*. 2023. Återfinns i Bilaga 3, s. 2.

Följande frågeställningar behandlas av uppsatsen:

- I den händelse att Muonio koncessionssameby övergår till att bli en skogssameby, vilka juridiska konsekvenser avseende jakträtt på privatägd mark som omfattas av Muonio samebys byområde skulle uppstå?
- Är de juridiska konsekvenserna som skulle följa av ett statusskifte förenliga med grundlagen, avseende egendomsskyddet och minoritetsskyddet?
- Vilka möjliga utvecklingsområden finns i RNL avseende den aktuella frågan?

1.3 Avgränsningar

Endast den rättsliga relationen mellan Muonio sameby och privata markägare kommer behandlas, avseende jakträtten på privatägd mark. Detta då kandidatarbetets omfattning inte tillåter en mer djupgående utredning av det rättsliga förhållandet mellan en sameby och staten på statligt ägd mark. Men även då det nyligen kommit en prejudicerande dom i Högsta domstolen¹⁹ som beskriver rättsförhållandet mellan en fjällsameby och staten och det i skrivande stund är ett lagförslag²⁰ under utredning rörande samma relation. Därav anser jag det vara mer ändamålsenligt att invänta lagförslaget och se vilka förändringar det för med sig, innan den frågan behandlas i en uppsatts som den här. Varken domen eller utredningen berör dock direkt relationen mellan samebyar och privata markägare.

¹⁹ Se NJA 2020 s. 3.

²⁰ Kommittédirektiv. Dir. 2021:35. Regeringen. *En ny renskötellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske.*

Jag kommer vidare endast behandla jakträtten och inte fiskerätten. Småviltsjakt och övrig jakt kommer behandlas gemensamt. Vidare kommer inte frågeställningarna ses i ljuset av internationell reglering, såsom ILO konventionen 169. Detta på grund av bristande utrymme.

Målstadgandet i 1 kap. 2 § RF femte stycket behandlas inte, då det i uppsatsen redogörs för hur målstadgandet i sjätte stycket samma paragraf tillämpas på den aktuella situationen. Detta anses för uppsatsens syfte tillräckligt, beaktat målstadgandenas lagtekniska karaktär och då det mer specifika diskrimineringsförbudet i 2 kap. 12 § RF behandlas.

Vid författandet av uppsatsen har förutsatts att ett byte av status från koncessionssameby till skogsameby är praktiskt möjligt enligt gällande rätt. Detta kommer därför inte utredas särskilt.

1.4 Metod och material

Vid val av metod för uppsatsen beaktades frågeställningarna, rättsområdet samt det material som beskriver rättsområdet. Grundat på detta valdes en rättsanalytisk metod samt den rättsdogmatiska metoden. Den rättsdogmatiska metoden för att fastställa gällande rätt²¹ och den rättsanalytiska för att analysera den gällande rätten²².

Den rättsdogmatiska metoden syftar till att systematisera gällande rätt baserat på auktoritära rättskällor för att fastställa vad som är gällande rätt. Vid utredning av detta användes källor som lagtext, förarbeten, praxis och rättsdogmatiskorienterad litteratur.²³ Under min utredning har jag funnit det nödvändigt

²¹ Jan Kleineman. Rättsdogmatisk metod.(I *juridisk metodlära*, Maria Nääv och Mauro Zamboni, (red). 2. Uppl. 21-46. Lund: Studentlitteratur 2018) s. 26

²² Claes Sandgren. Rättsanalytisk metod. En väg framåt? (I *Liber Amicorum Jan Rosén*, Gunnar Karnell, Anette Kur, Jonas Nordell, Daniel Westman, Johan Axhamn och Stephan Carlsson (red), 721-730. Halmstad: Bulls Graphics AB, 2016) s. 724-725;

²³.Kleineman, s. 21-23. Se även Sandgren. s. 721 ff. Åsa Gunnarsson och Eva- Maria Svensson. *Rättsdogmatik: som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*. (Lund: Studentlitteratur AB, 2023) s. 102 ff.

att använda andra källor än den rättsdogmatiska metoden tillåter, för att förstå de auktoritära källorna samt för att komplettera dem i syfte att ge uppsatsen ett adekvat underlag. Exempelvis har källor som myndighetsinformation och doktrin använts.

Den lagtext som har använts är RNL, regeringsformen (SFS 1974:152), i det följande RF, och jaktlagen (SFS 1987:259). Även förarbetena till lagarna har granskats för att få en förståelse för lagtextens syfte och tilltänkta tillämpning. De rättsfall som lagts till grund för utredningen är Girjasdomen, NJA 2020 s.3, Skattefjällsdomen, NJA 1981 s. 1, och Nordmalingsdomen, NJA 2011 s. 109, då prejudikaten i utvalda delar är relevant för granskningen.

Den rättsanalytiska metoden har använts för att analysera den gällande rätten. Metoden tillåter även andra källor än de traditionellt auktoritära, exempelvis myndigheters rekommendationer och vägledande information samt doktrin.²⁴ Den rättsanalytiska metoden tillåter även ett rättsutvecklande perspektiv,²⁵ vilket har varit relevant i min studie med hänsyn till uppsatsens syfte. I detta avseende är den rättsdogmatiska metoden således otillräcklig.

Jag har läst Bertil Bengtssons *Samerätt: en översikt* för att få en grundläggande förståelse för ämnet. I övrigt har avhandlingar och litteratur från Eivind Torp, Christina Allard och Malin Brännström använts för att få en förståelse för hur bestämmelserna kring renskötselrätten kan tolkas och tillämpas. Vidare har information inhämtats från av Sametinget utgivna hemsidor för att ta del av relevanta fakta om renskötseln och det samiska folket.

Genomgående i uppsatsen använder jag ett kritiskt och rättsutvecklande perspektiv för att utröna om gällande rätt är tillfredsställande. Detta för att utreda vilka förändringar som kan göras för att den gällande rätten ska vara bättre lämpad och tillräcklig i ett modernt rättssamhälle.

²⁴ Sandgren 2016 s. 724 ff.

²⁵ Sandgren 2016 s. 726.

1.5 Forskningsläge

I jämförelse med andra rättsfrågor är frågan om samers och markägares jakt- rätt på den privatägda mark som omfattas av samebyns byområde sparsamt behandlad i forskningen, vilket även gäller för samerätten i stort. De mest framstående som hanterat frågorna på rättsområdet är Bertil Bengtsson, Christina Allard, Eivind Torp och Malin Brännström. Malin Brännström har utgivit den senaste forskningen gällande renskötselrätt och andra intressen på samma geografiska område, dock med huvudfokus på skogsbruk och inte jakträtt. Dock bör noteras att merparten av forskningen och litteraturen är av det äldre slaget, varför det vore önskvärt med mera forskning på området. Detta gör min utredning desto mera relevant.

2005 presenterades slutbetänkandet i Jakt- och fiskerättsutredningen (SOU 2005:116), vilket framtagits i syfte att utreda omfattningen av markägarnas och samebyars jakträtt i de lägen dubbel jakträtt föreligger på lappmark och renbetesfjäll. Utredningen har dock inte lett till några förändringar i RNL som klarlagt det rättsliga förhållandet mellan samebyns medlemmar och markägaren gällande jakträtt på privatägd mark inom samebyns byområde.²⁶

1.6 Uppsatsens disposition

Kapitel 2 redogör för en allmän översikt över samebyars organisation samt specifika förhållanden kring Muonio sameby. Efter det presenteras hur jakt- rätten regleras för markägaren, skogssamebyarna och koncessionssameby- arna. Avslutningsvis redovisas regleringen kring äganderätt och minoritets- skydd i RF. I kapitel 3 analyseras hur jakträtten kommer fördelas vid den händelse att Muonio sameby skulle få ändrad status till skogssameby. Sedan undersöks om de juridiska konsekvenserna av ett statusbyte gällande jakten är förenliga med grundlagens egendomsskydd och minoritetsskydd. Vidare

²⁶ SOU 2005:116. Jakt- och fiskerättsutredningen. *Jakt och fiske i samverkan*.

undersöks på vilka sätt RNL kan utvecklas innehållsmässigt. Kapitel 4 sammanfattar slutsatserna som dragits genom uppsatsens författande.

2 Utredning

2.1 Bakgrund

2.1.1 Översikt över samebyarnas juridiska reglering

Den som är av samisk härkomst har enligt 1 § RNL en renskötselrätt, vilken grundas på urminnes hävd och är en exklusiv rätt för det samiska folket. Detta innebär att den bruksrätt av mark som tillfaller samebyn, inte grundas på något upplåtelseavtal från markägarens sida, utan på att samerna under en lång period brukat marken. Renskötselrätten som är en civilrättslig rättighet, på samma sätt som nyttjanderätt och servitutsrätt, är grundad på urminnes hävd.²⁷ Urminnes hävd är ett gammalt rättsinstitut som övergetts i stor utsträckning i svensk rätt. I och med nya jordabalkens (1970:994) införande, övergavs reglerna om urminnes hävd helt i jordabalken.²⁸ Detta gör det till en tämligen svårhanterad rättighetsgrund. Urminnes hävd innebär att rätt till nyttjande av mark vunnits då marken brukats under en lång tid.²⁹ Dock är den urminnes hävd som grundar renskötselrätten så annorlunda från urminnes hävd enligt den äldre jordabalken, att de kan anses vara olika rättsinstitut.³⁰

Endast den som är medlem i en sameby har rätt att utöva renskötselrätten enligt 1 § RNL. Utav samerna i Sverige är det ungefär tio procent som är medlemmar i en sameby, innebärande att långt ifrån alla samer kan ta del av de rättigheter RNL tillerkänner dem.³¹ Samebyar kan neka samer inträde i

²⁷ SFS 1971:437, 1 §; Bengtsson s. 45; Christina Allard. Urminnes hävd som förklaringsmodell för uppkomst av samiska rättigheter och dess tillämpning. (I *Forskningsutmaningar för fastighetsrätten*, Margareta Brattström & Peter Strömgen (red.), 9-64. Uppsala: Iustus, 2010) s. 12.

²⁸ Torp s. 62. Dock har rättighetsinnehavare av rättigheter som vunnits genom urminnes hävd inte förlorat dem i och med jordabalken (1970:994), se Lag (1970:995) om införande av ny jordabalk, 6 §.

²⁹ Sametinget (2019).

³⁰ Se NJA 2011 s. 109, not 5-9 där det redovisas att det inte finns stöd för att tillämpa gamla jordabalkens regler om urminnes hävd vid utredandet av rätten till vinterbete.; Se vidare Allard . s. 28 ff. För en komparation av ”vanlig” och ”samisk” urminnes hävd.

³¹ Samer.se. *Samebyn organiserar renskötseln*.

byn, dock kan Sametinget medge personer medlemskap i byn om särskilda skäl föreligger³²

2.1.2 Muonio sameby

Muonio sameby är den nordligast belägna koncessionssamebyn i landet. Den ligger i Norrbottens län med östlig gräns mot Finland. Muonio Sameby ligger under odlingsgränsen och lappmarksgränsen och inget av byns byområden ligger således på lappmark.³³

2.2 Jakträtt

2.2.1 Jakträtt genom markägande

Som utgångspunkt tillfaller jakträtten fastighetens ägare, vilket framgår av 10 § jaktlagen, undantaget situationer då marken arrenderas ut för jordbruk eller omfattas av områden som redovisas i 10a § jaktlagen. Jakträtten kan upplåtas till annan av markägaren genom ett arrendeavtal, vilket i praktiken är ett avtal om partiell nyttjanderätt av marken i syfte att jaga. Jakträtten tillfaller då arrendatorn.³⁴

2.2.2 Rätt till jakt som skogssameby genom renskötselrätten

Samernas rätt till jakt regleras särskilt enligt 10 § tredje stycket jaktlagen. I 1 § RNL stadgas för samer en ensamrätt till renskötsel. I förarbetena till 15 § RNL beskrivs att renskötselrätten främst innebär en kollektiv rätt för samebyns medlemmar att släppa renar på betesmarken, men den innefattar även en

³² SFS 1971:437, 12 §.

³³ Sametinget, *Muonio sameby*. [Karta].2005. Återfinns i Bilaga 2.

³⁴ SFS 1987:259, 14-16 §§.

rätt till jakt och fiske.³⁵ Utöver detta regleras jakträtten i RNL främst i paragraf 25 men även 32 § och 34 §. I 25 § stadgas en rätt till jakt och fiske på utmark inom byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarken, under den period renskötsel är tillåten. Rättigheten tillfaller inte samebyn kollektivt utan var och en som är medlem i samebyn kan åtnjuta den. Renbetesfjällen återfinns i Jämtland³⁶ och är aldrig privatägda³⁷. Med renbetesområde förstås samebyns byområde och övriga områden som samebyn begagnar för renskötsel.³⁸

Renskötselrätten anses vara en civilrättslig rättighet och en förmögenhetsrätt, innebärande att nyttjanderätten av marken skyddas av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF.³⁹ Det görs ingen skillnad mellan statlig mark och privat ägd mark inom samebyns byområde, utan jakträtten omfattar statlig såväl som privat mark.⁴⁰

2.2.3 Rätt till jakt som koncessionssameby

Koncessionssamebyar är inte att likställa med andra samebyar som beskrivs i RNL, utan regleras särskilt i 85-89 §§ RNL. En koncessionssameby får verka efter de förhållningsbestämmelser och givna rättigheter som beslutats av länsstyrelsen, således kan befogenheterna och rättigheterna skilja sig mellan koncessionssamebyarna.⁴¹ Vissa av de övriga reglerna i RNL är tillämpliga på koncessionssamebyarna, dock omfattas de inte av alla rättigheter som fjällsamebyarna och skogssamebyarna gör. Exempelvis innebär inte tillståndet att bedriva rennäring i en koncessionssameby rätt till jakt och fiske på byns renbetesområde enligt 25 § RNL.⁴²

³⁵ Prop. 1971:51. s. 163.

³⁶ Sametinget (2019).

³⁷ SOU 2005:17. Delbetänkande av Jakt- och fiskerättsutredningen. *Vem får jaga och fiska? Rätt till jakt och fiske i lappmarkerna och renbetesfjällen.* s. 7.

³⁸ SFS 1971:437, 8 §.

³⁹ Bengtsson. s. 45 & 20; Proposition 2009/10:80. *En reformerad grundlag.* s. 163.

⁴⁰ Proposition 1992/93:32. Om samerna och samisk kultur m.m. s. 132.

⁴¹ Se SFS 1971:437,85-89 §§.

⁴² Prop. 1971:51 s. 195.

2.3 Egendomsskydd i regeringsformen

Vars och ens egendom är genom 2 kap. 15 § RF tryggad mot expropriation och andra ingrepp som innebär att man tvingas avstå från egendomen till förmån för det allmänna eller någon enskild. I paragrafen förstås egendom som en förmögenhetsrätt, alltså en rätt med ett ekonomiskt värde, varför även nyttjanderätter och bruksrätter omfattas av skyddet.⁴³ Inget i lagtexten eller förarbetena indikerar att de olika rättigheterna skulle ha olika skydd. Samma paragraf stadgar även ett skydd mot att tåla att det allmänna inskränker användningen av mark. Förarbetena beskriver att inskränkning av användning kan innebära byggnadsförbud, användningsförbud eller åtgärder enligt skogsvårdslagen etc. Dock skyddar grundlagsskyddet endast mot byggnads- och markreglerande bestämmelser, följaktligen enbart inskränkningar genom lag eller myndighetsbeslut.⁴⁴ Även den som brukar marken, grundat på nyttjanderätt annan än genom markägande, omfattas av skyddet, exempelvis genom arrendeavtal.⁴⁵

Egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF är inte absolut men kan endast inskränkas i de fall det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vad detta innebär får enligt förarbetena avgöras från fall till fall, men ska vara ett intresse som är acceptabelt från en rättssäkerhetssynpunkt i ett modernt och demokratiskt samhälle. Det kan exempelvis röra sig om ingrepp som motiveras av intresset att tillgodose allmänhetens intresse av en god miljö eller intresset att kunna erbjuda tillgång till naturen för rekreation och friluftsliv.⁴⁶ Vid bedömningen av huruvida åtgärden krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen görs en proportionalitetsbedömning där det allmänna intresset vägs mot det enskilda.⁴⁷ Bedömningen görs i 3 steg. Först utreds om den tilltänkta åtgärden kommer bidra till att det allmänna intresset ifråga uppfylls. Är detta

⁴³ NJA 1981 s. 1; Prop. 2009/10:80 s. 163; Bengtsson. s 20.

⁴⁴ Proposition 1993/94:117. Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor. s. 49.

⁴⁵ Prop. 2009/10:80 s. 164.

⁴⁶ Prop. 1993/94:117 s. 48; Prop. 2009/10:80 s. 164.

⁴⁷ Prop. 2009/10:80 s. 165.

inte fallet är åtgärden oproportionerlig. Besvaras frågan istället jakande undersöks om det finns mindre ingripande åtgärder som skulle uppfylla samma mål och är relevanta ur en kostnads- och effektivitetssynpunkt. Finns en sådan mindre ingripande åtgärd, är den första oproportionerlig. Finns inga sådana alternativa åtgärder är den första proportionerlig. Avslutningsvis görs en avvägning mellan de allmänna och enskilda intressena för att utreda huruvida en godtagbar balans föreligger mellan dem.⁴⁸

Den som tvingas att helt avstå från sin förmögenhetsrätt genom expropriation har rätt till full ersättning enligt 2 kap. 15 § andra stycket. Vid rådighetsinskränkning av egendom tillerkänns egendomsägaren ersättning i de fall pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastigheten eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på den delen av fastigheten. I de här fallen är egendomsinnehavaren dock inte garanterad full ersättning, utan den bestäms enligt lag. Inte heller utgår ersättning vid mindre ingripande inskränkningar av rätten att fritt utnyttja sin egendom.⁴⁹

2.4 Minoritetsskyddet i regeringsformen

RF behandlar minoritetsskyddet i två paragrafer, dels i 1 kap. 2 § sjätte stycket dels 2 kap. 12 §.

I 1 kap. 2 § sjätte stycket RF stadgas att ” Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas”. Paragrafen är ett målsättningsstadgande som ger uttryck för de politiska allmänna målen för det svenska samhället. Det är dock inga rättigheter som enskilda kan kräva upprättelse för

⁴⁸ Tomas Bull & Fredrik Sterzel. *Regeringsformen: en kommentar*. (4. Uppl. Lund: Studentlitteratur, 2023.) S. 88.

⁴⁹ Prop. 1993/94:117 s. 49.

inför domstol, om de inte skulle anse att de uppfylls, till skillnad från rättigheterna i exempelvis 2 kap. 12 § RF.⁵⁰

I 2 kap. 12 § stadgas att lagar och föreskrifter inte får innebära att någon missgynnas på grund av att denne tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning. Med ”annat liknande förhållande” menas företrädevis föreställningar om ras, men förarbetena utsläcker inte att rekvisitet omfattar annan diskrimineringsgrund.⁵¹ Bestämmelsen riktar sig mot lagstiftaren och förbjuder föreskrifter som missgynnar personer på grund av deras minoritetstillhörighet. Bestämmelsen tar endast sikte på negativ särbehandling och förhindrar inte positiv särbehandling av minoriteten.⁵² Det finns inget som hindrar att en minoritet får gynnande behandling av lagstiftaren, medan en annan minoritet inte får det, exempelvis samernas exklusiva rennäringsrätt.⁵³ Bestämmelsen tar sikte både på sådana föreskrifter som direkt missgynnar en minoritet, men även på sådana som gynnar majoriteten utan att ge minoriteten samma förmåner.⁵⁴

⁵⁰ Bull & Sterzel, s. 53; Anders Eka. Johan Hirschfeldt. Henrik Jermsten. Kristina Svahn Starrsjö. *Regeringsformen – med kommentarer*. (2. Uppl. Stockholm: Karnov Group Sweden. 2018). s. 40.

⁵¹ Prop. 2009/10:80. s. 252.

⁵² Regeringens proposition 1975/76:209 om ändring i regeringsformen. s. 157.

⁵³ Se Henrik Jermsten, Rättegångsbalk (1942:740) 28 kap. 1 §, Karnov.

⁵⁴ Se Eka, Hirschfeldt, Jermsten, Svahn Starrsjö, s. 134.

3 Analys

3.1 Jakträtten på Muonio samebys byområde i händelse av statusbyte

Jakträtten för den privata markägaren och skogssamebys jaktträtt skyddas båda genom rätten till egendom i regeringsformen. Då båda rättigheterna utgör förmögenhetsrätter får jakträtten inte inskränkas, varken genom expropriation eller rådighetsinskränkning utom i det fall det är nödvändigt för att tillgodose angelägna allmänna intressen.⁵⁵ I de fall samebys medlemmar har rätt till jakt enligt 25 § RNL, har båda parterna lika rätt till jakten på marken trots att rätten baseras på olika rättsinstitut.⁵⁶

I det aktuella fallet kommer dock markens ägare ensam få rätten till jakten på marken som omfattas av byns byområde, i det fall Muonio sameby skulle bli en skogssameby. Detta då skogssamebyar i 25 § RNL endast tillerkänns jaktträtt på de delar av byns byområde som är belägna på renbetesfjäll eller lappmark. Renbetesfjäll återfinns i Jämtland⁵⁷ och är därför inte intressanta för Muonios del, då byn är belägen i Norrbotten.⁵⁸ Vidare ligger inte heller Muonios byområde på lappmarken då byn geografiskt är belägen under lappmarksgränsen.⁵⁹ Följaktligen tillerkänns byns medlemmar ingen jaktträtt genom RNL på sitt byområde.

Man bör dock ha i åtanke att samerätten är ett rättsområde tungt baserat på sedvanerätt,⁶⁰ varför det är motiverat att undersöka om samebyn skulle kunna vinna rätt till jakt baserat på den och urminnes hävd. Något som talar emot att samebys medlemmar skulle ha rättigheter som går utöver lagtexten är 10 §

⁵⁵ SFS 1974:152, 2 kap. 15§.

⁵⁶ Se Kap. 2.3.

⁵⁷ Se Sametinget. (2019).

⁵⁸ Se Bilaga 2.

⁵⁹ Se Kap. 1.1.

⁶⁰ Bengtsson s. 24ff.

jaktlagen, som stadgar att om samers rätt till jakt finns särskilda bestämmelser. Paragrafen tolkar jag som att bestämmelserna ska vara stiftade i lag eller förordning, företrädevis RNL.

Det som hindrar Muonios medlemmar från jakt på byns område enligt lagens lydelse är som sagt att byområdet inte omfattas av lappmark. Lappmarksgränsen fastställdes 1766.⁶¹ Sedan dess har inga förändringar gällande dess streckning gjorts. Givet rättsområdets förankring i sedvanerätten och urminnes hävd ger det skäl att överväga om lappmarksgränsen skulle dras om händelse av statusskifte, för att tillerkänna Muonio sameby rättigheter motsvarande de övriga skogssamebyarnas. Dock finns det mig veterligen inga bestämmelser om hur det skulle ske rent juridiskt. Något som måste tas ställning till, om det skulle bli aktuellt att dra om lappmarksgränsen, är om rättssäkerheten i förhållande till markägarna upprätthålls. Markägarna måste kunna lita på att lagen följs av lagstiftaren, som vid en revidering av lappmarksgränsen skulle inskränka markägarnas jakträtt genom 25 § RNL utan att ändra RNL.

För att besvara min första frågeställning, om RNL följs till sin ordalydelse, kan konstateras att ingen förändring kommer att ske gällande jakträtten på den privata mark som Muonio samebys byområde ligger på, i det fall byns status förändras. Om det består får framtiden utvisa. Det är som ovan diskuterats inte omöjligt att förändringar görs som leder till att samebyn tillerkänns jakträtt ändå, vilket kommer föda nya juridiska problem och konsekvenser. Utifrån den här slutsatsen kommer följande frågeställningar besvaras.

⁶¹ Se Kap. 1.1.

3.2 De juridiska konsekvensernas grundlagsenlighet

3.2.1 De juridiska konsekvensernas förenlighet med minoritetsskyddet i regeringsformen

3.2.1.1 Målstadgandet i 1 kap. 2 § RF

Jakt är en viktig del i samernas kultur, något de bedrivit under lång tid.⁶² Att inte tillerkänna Muonio sameby jakträtt på byområdet i det fall deras status ändras till skogssameby skulle enligt min mening tänga på att inte uppfylla målstadgandet i 1 kap. 2 § RF, då jakten är en så viktig del av samernas kultur⁶³. Ett problem i lagen är att tala om samerna som ett folk, när de i själva verket består av mindre enheter i form av olika byar med skilda förutsättningar. Ett argument är att de andra byarna kan fortsätta upprätthålla och utveckla kulturen kring jakt, i det fall Muonio sameby inte får rätt till det. Ett motargument är att samer ska ses som ett folk och att om en sameby inte får samma rättigheter som de andra, uppfylls inte målstadgandet. Däremot är det bara jakten på den privata marken jag har undersökt, det är möjligt att Muonio sameby tillerkänns jakträtt på statligt ägd mark i och med den nya lagstiftningen i en sådan omfattning att deras möjlighet att upprätthålla sina traditioner och seder kring jakten ändå uppfylls i en tillfredställande grad. Det är generellt sett svårt att fastställa när ett målstadgande är tillräckligt uppfyllt, dock anser jag att det aktuella fallet i vart fall inte medverkar till att målstadgandet inte uppfylls. I och med att det finns andra samebyar som upprätthåller kulturen kring jakten och Muonio sameby faktiskt inte har haft jakträtt under tiden de har varit koncessionssameby, kan målstadgandet inte påverkas negativt av den, gällande jakten, oförändrade situationen.

⁶² Sametinget. Samiska näringar. *Sametinget*. 2023.

⁶³ Sametinget. Samiska näringar. *Sametinget*. 2023.

3.2.1.2 Diskrimineringsförbudet i 2 kap. 12 § RF

2 kap. 12 § RF tar sikte på att föreskrifter inte får missgynna någon på grund av att vederbörande tillhör en minoritet, med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. 25 § RNL innebär att Muonio sameby inte har rätt till jakt på deras byområde, medan andra skogssamebyar har rätt till jakt på sina byområden. Det här är en lagbestämmelse som missgynnar en del av minoriteten samerna på grund av den geografiska lokaliseringen av samebyn som de tillhör, vilket skulle kunna vara ett ”annat liknande förhållande” som beskrivs i 2 kap. 12 § RF.⁶⁴ Detta i jämförelse med en annan del av minoriteten samerna som gynnas på grund av samebyarnas läge ovan lappmarksgränsen. Enligt lagkommentaren som presenteras ovan finns det inget som hindrar att lagstiftaren gynnar en minoritet utan att på samma sätt gynna andra minoriteter.⁶⁵ Frågan är om lagstiftaren har samma frihet att gynna vissa delar av samma minoritet, medan andra delar inte gynnas.

Av ordalydelsen i 1 kap. 2 sjätte stycket RF samt i kap 2.4 redovisade förarbeten och litteratur framgår att samerna anses vara en minoritet som grupp, de delas inte upp i byar, eller ens samer med bytillhörighet i förhållande till dem som står utanför samebyarna. Med ett sådant synsätt är det inte säkert att lagstiftaren, vid lagens stiftande, kunde förutse ett scenario där delar av minoriteten missgynnas då minoriteten endast ses som en grupp. Enligt en ändamålstolkning av lagtexten kommer jag fram till att den syftar till att skydda minoriteter från diskriminering. I det aktuella fallet skulle Muonio sameby i egenskap av minoritet bland de övriga skogssamebyarna erkännas diskrimineringskydd. Görs istället en tolkning som är ordalydelsen i lagen trogen, dras den konträra slutsatsen att det bara är samerna som grupp som skyddas av paragrafen.

⁶⁴ Jfr Kap. 2.4.

⁶⁵ Se kap. 2.4.

Minoritetsbegreppet kan baseras på etniskt ursprung. En annan infallsvinkel är att undersöka om det etniska ursprunget kan anses skilt mellan byarna och därigenom göra minoritetsgruppen mindre och då eventuellt knyta grundlagskyddet närmare den enskilde. Dock är uppgiften att diskutera den här frågeställningen ett för stort åtagande för att rymmas i uppsatsen, men jag välkomnar framtida uppsatser som behandlar ämnet. Diskrimineringsförbudet är en viktig grundbult i vår grundlag och oklarheter kring förbudet är aldrig önskvärda.

Min slutsats i frågan blir sammantaget att rättsläget är oklart. Det skulle behövas utredningar, praxis eller doktrin som undersöker vad minsta beståndsdelen som kan räknas som en minoritet är. Utredning krävs även om en minoritet utav en ”etablerad” minoritet kan missgynnas eller om det faktum att majoriteten av minoriteten inte missgynnas räcker för att uppfylla kravet på icke diskriminering.

3.2.2 Konsekvensernas förenlighet med egendomsskyddet i regeringsformen

3.2.2.1 Markägarens egendomsskydd

Markägarnas jakträtt på den mark som Muonio samebys byområde ligger på kommer inte förändras i och med ett byte av byns status. Beroende på att byn i dagsläget enligt lagtexten inte äger jakträtt på den privatägda marken, trots renskötselrätten, enligt 25 § RNL.

3.2.2.2 Muonio samebys egendomsskydd

Samebys jakträtt som skogssameby följer av renskötselrätten och är alltså en civilrättslig bruksrätt som skyddas av egendomsskyddet i 2 kap. 15 § RF.⁶⁶ Att byns medlemmar inte får utnyttja bruksrätten fullt ut till följd av 25 § RNL

⁶⁶ Se Kap. 2.3.

kan anses vara en rådighetsinskränkning. Det kan inte röra sig om en expropriation då det skulle behöva innebära att jakträtten skulle övergå från samebyn till någon annan än staten. Det kan inte vara fallet då markägaren i dagsläget äger full rätt till jakten på marken. I det läge Muonio skulle bli en skogssameby skulle jakträtten inte övergå från byn till markägaren, då rätten aldrig tillhört byn varken i sin status som koncessionssameby eller skogssameby. Det beror på att de inte erkänts jakträtt enligt RNL som koncessionssameby och som skogssameby skulle de inte få jakträtt då byområdet inte ligger på lappmark.⁶⁷ I 2 kap. 15 § andra stycket står att brukandet av marken måste upphöra för att ersättning ska utgå, liknande rekvisit återfinns inte i det första stycket. Det här leder till att även om det skulle konstateras att 25 § RNL är en rådighetsinskränkning i 2 kap. 15 § RF:s mening, kommer samebyn inte få någon ersättning för det, då de inte har en pågående jakträtt på marken.

En annan infallsvinkel är att samebyn aldrig har ägt jakträtten, då lagtexten var i kraft redan innan samebyn blev skogssameby och byn inte erhöll jakträtten vid skifte av statusen. Ingen annan skogssameby skulle heller ha vunnit rätten till jakten om de varit belägna på samma geografiska plats som Muonio sameby, då Muonio samebys byområde inte omfattas av lappmarken eller renbetesfjället⁶⁸. I och med att Muonio sameby aldrig ägt jakträtten kan de således inte förlora den genom inskränkning av den.

Min slutsats blir att eftersom Muonio sameby aldrig ägt jakträtten kan den inte inskränkas, således finns ingen rådighetsinskränkning. Även om jag hade kommit till motsatt slutsats hade den fått samma effekt, det vill säga ingen, då de inte erkänts rätt till ersättning.

3.3 Lagstiftningens utvecklingsområden

När jag satte mig in i rättsområdet förvånades jag över att det inte fanns lagreglering rörande relationen mellan samebyns medlemmar och markägarna i

⁶⁷ Se Kap. 1.1, 2.2 & 2.3.

⁶⁸ Se Kap. 1.1; Bilaga 1 & 2.

de situationer då båda har jakträtt på samma mark. Det förhållande som annars närmast regleras med arrendeavtal då annan än markägaren äger jakträtt på marken regleras inte alls i lagtext. Inte bara försätts parterna i en rent juridiskt svår situation där ingen säkert kan veta vilka skyldigheter och rättigheter de har, men även i den rent allmänt farliga situation som uppstår när jägare befinner sig på samma jaktmark utan att samråda med varandra. Vidare kan diskuteras hur viltstammen och viltvården påverkas av att samebyns medlemmar och markägaren har rätt att jaga jämsides utan krav på samråd med varandra och om jägarna kan uppfylla den viltvårdskyldighet de är skyldiga till enligt jaktlagen.⁶⁹

Min utgångspunkt är att osäkerhet i rättsfrågor aldrig är önskvärda, då det vållar oförutsebarhet och missförstånd. I det följande kommer jag resonera kring hur en ny reglering i RNL kan författas för att avhjälpa oklarheterna. Nedan sammanställs mina egna iakttagelser efter att ha arbetat med rättsområdet under den gångna terminen.

3.3.1 Ett tydligt och definierat språk

Terminologin i RNL präglas av begrepp från äldre rättsinstitut så som ”urminnes hävd” och ”lappmark” samt specifika begrepp från rennäringsen. För området är det ändamålsenligt att använda ett språk med anknytning till rennäringsen, då det är den som regleras. Men det faktum att begreppen har en tydlig definition i vardagslivet och inom vissa yrkeskåror, innebär inte med självklarhet att de förstås entydigt från en juridisk synpunkt. Det skulle därför vara önskvärt att i lagen stadga en legaldefinition av begreppen, vilket skulle göra den mera tillgänglig och lättare att tillämpa.

En svårighet med att definiera begreppen är att många av dem anknyter till geografiska områden och termer, exempelvis utmark. Görs en extensiv legal tolkning av begreppen kommer en part att vinna ytterligare rättigheter och det motsatta om en restriktiv tolkning görs. Därmed blir det en svår balansgång

⁶⁹ SFS 1987:259, 4 §.

att fastställa begreppens betydelse utan att oavsiktligt ändra rättsförhållandena mellan berörda rättssubjekt. Dock tror jag det är bättre att ha en tydligt definierad reglering som kan revideras och utvecklas genom lagstiftning och praxis än att ha en vag, vilket kan leda till att lagen tillämpas olika i liknande situationer.

3.3.2 Förslag på reglering innebärande krav på samråd mellan jakträttsinnehavarna på mark där både samebyars medlemmar och markägare har jakträtt.

Det måste finnas en reglering av vad som gäller mellan markägaren och skogssamebyns medlemmar avseende jakt på privatägd mark. Att RNL inte alls berör den här relationen är under all kritik. Lagstiftaren gör intrång i markägarens rättigheter bundna till äganderätten och tillerkänner den en annan part. På samma sätt kan inte heller samebyn utnyttja sin jakträtt fullt ut. Det här leder till ovisshet kring parternas juridiska skyldigheter och rättigheter. Att lagstiftaren sedan övervältrar på de berörda parterna att själva lösa regleringen av jakten i den här juridiska oklarheten är oansvarigt och oacceptabelt.

För att trygga jägarnas säkerhet, en hållbar viltförvaltning och förebygga konflikter om hur jakten ska bedrivas, föreslår jag att jakträttsinnehavarna på marken skulle åläggas att ha ett samråd med varandra för att komma överens om hur jakten ska bedrivas på marken. För att försäkra att samrådets ämnade syfte uppfylls bör det ge upphov till ett ömsesidigt ”nyttjandeavtal” där parterna exempelvis förbinder sig att gemensamt inte skjuta mer än en viss kvot av en art för att säkra artens välmående på marken.⁷⁰

⁷⁰ För vidare diskussion om hur samordnat beslutsfattande vid flera nyttjanderättshavare av fast egendom, Malin Brännström. *Skogsbruk och renskötsel på samma mark: En rättsvetenskaplig studie av äganderätten och renskötselrätten*. (Diss. Umeå Universitet. 2017) s. 65 ff.

Utformningen av en sådan samrådsbestämmelse skulle kunna se ut på olika sätt. Ett alternativ är att en av parterna åläggs att ta kontakt med den andra för att gemensamt sätta upp en överenskommelse om hur jakten ska bedrivas, i syfte att skapa en tryggare och mer hållbar jakt. Ett problem med förslaget är att välja vem av parterna som skulle åläggas det ytterligare ansvaret i att ta de inledande kontakterna. För markägaren kan det uppfattas som magstarkt att behöva axla detta ytterligare ansvar när dennes nyttjanderätt av sin mark i jämförelse med sydligare markägares är inskränkt. För samebyns medlemmar kan det uppfattas som missgynnande av dem i förhållande till markägaren att behöva ta extra ansvar när de båda har samma rätt till jakten enligt 2 kap. 15 § RF.⁷¹ Jakträtten genom renskötselrätten är enligt 15 § RNL individuell, innebärande att samebyars medlemmar kan jaga själva på byområdet utan att behöva samråda med andra medlemmar. Skulle markägaren åläggas att inleda samrådet skulle ett problem uppstå i vem denne skulle kontakta. Även om vederbörande kommer överens om ett nyttjandeavtal med en medlem i samebyn är de övriga medlemmarna i samebyn inte bundna av det. Samebyns medlemmar kan få liknande problem i de fall byområdet är beläget på många skilda privatägda marker. Att lägga ansvaret på en av parterna tycks således svårt.

Jag anser att det är mer ändamålsenligt att skapa ett system där båda parterna har incitament att samråda med varandra. En sådan lösning kan vara att förordna att endast de av markens jakträttsinnehavare, avseende både samebyns medlemmar och markägaren, som gemensamt inkommit med ett samrådsunderlag eller ett nyttjandeavtal till exempelvis länsstyrelsen har rätt att bedriva jakt på marken under jaktsäsongen. Om konsekvensen av att inte samverka för jägarna blir att de inte får jaga tror jag fler skulle vara benägna att etablera ett samarbete. Ett sådant system skulle inte heller tynga någon av parterna enbart med ansvaret att inleda samrådet. Problemet kvarstår i att det finns många parter i sammanhanget. Mitt förslag är att samebyn får representera byns medlemmar vid samrådet, då det ingår i deras uppdrag att företräda sina medlemmar i frågor som rör renskötselrätten enligt 10 § RNL, vilket skulle

⁷¹ Se Kap. 2.3.

underlätta samrådet administrativt. Dock ska samebyn inte kunna binda sina medlemmar vid den överenskommelse som nedtecknas, utan medlemmarna ska fritt få välja att ansluta sig, dock med konsekvensen att de förlorar jakt-rätten vid den händelse att de avstår. Är det på liknande sätt rimligt att begära att alla privata markägare med mark på byområdet sammansluter sig och bara ett fåtal representanter förhandlar fram överenskommelsen? Från en administrativ synpunkt hade det varit att föredra. Dock anser jag att det inte kan begäras av markägarna, då det skulle vara en för stor inskränkning av bestämmanderätten över deras egendom. De har ingen sådan naturlig representant likt samebyn för sina medlemmar och att kräva att de fransäger sig bestämmanderätten över sin egen mark genom att inte själv få förhandla fram en överenskommelse, är ett för långtgående ingrepp. Vidare måste hänsyn tas till den specifika markens storlek och arrondering vid beslut av hur jakten ska bedrivas, varför det inte skulle vara ändamålsenligt att inte reglera nyttjandavtalen på markägarbasis.

Min åsikt är att avtalet måste innehålla vissa bestämmelser för att tjäna sitt syfte, annars skulle det vara lätt för jakträttsinnehavarna att inkomma med ett gemensamt avtal utan faktiskt innehåll. Exempel på de obligatoriska punkterna kan vara redogörelse för hur parterna kommer verka för att en säker jakt ska bedrivas och hur de ska verka för att trygga markens viltstam, dels gällande avskjutning, dels gällande hur hundar får släppas vid jakt. Vidare finns inget som hindrar att parterna lägger till särskilda bestämmelser, exempelvis gällande hur utfodringsplatser ska sättas upp och hanteras. I avtalet bör även regleras hur länge avtalet ska gälla. Om det inte regleras bör det finnas en huvudregel att ett nytt avtal måste förhandlas inför varje jaktår för att försäkra att överenskommelserna är aktuella och efterföljs.

Kravet att jakträttsinnehavarna endast får jaga efter en sådan överenskommelse stiftats är inte i enlighet med kraven som finns för jakträtt enligt jaktlagen eller RNL. Det är som redovisats under kapitel 2.3 en rådighetsinskränkning enligt 2 kap. 15 § RF. Inskränkningar i användning av mark godtas endast då de krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen, vad

sådana intressen kan vara avgörs från fall till fall men ingreppen kan exempelvis motiveras med hänsyn till naturvårdsintresse och intresset av att allmänheten ska ha tillgång till naturen för rekreation och friluftsliv.⁷² Från en viltvårdande synpunkt motiveras inskränkningen av att samrådet hindrar att jakträttsinnehavarna på marken jagar mer vilt än vad marken bär och motiverar enligt min mening därför inskränkningen. Jägarnas personliga säkerhet är också ett sådant allmänt intresse som jag anser är tillräcklig anledning för att motivera inskränkningen. Att skapa en tryggare jakt skulle vidare skapa en mer lättillgänglig mark för rekreation och friluftsliv. Ett starkt argument mot regleringen är att jakträttsinnehavare på övriga platser i Sverige inte begränsas i sin jakträtt på detta sätt. Dock motsvarar inte den aktuella situationen, där fler än en jakträttsinnehavare finns på en mark, den övriga situationen i Sverige, varför det krävs särskild reglering. Som redovisats i kap. 2.3 görs en trestegsbedömning av om ingreppet är proportionerligt. Mitt förslag bör bidra till att uppnå de allmänna intressen som redovisats. Det är möjligt att det finns alternativa lösningar på problemet, men inga har mig veterligen framgångsrikt presenterats än, varför mitt förslag tills vidare får ses som den minst ingripande. Avslutningsvis görs en avvägning mellan det allmänna och de enskildas intresse i frågan för att se om en godtagbar balans föreligger. I det aktuella fallet har det allmänna inget egenintresse i frågan då det allmänna inte vinner några rättigheter genom regleringen. Regleringen görs endast i syfte att skydda jägarna och viltstammen, vilket ligger lika mycket i det allmännas intresse som de enskildas. Detta måste dock vägas mot de enskilda jakträttsinnehavarnas intresse att obehindrat få jaga på marken. Oavsett reglering kommer ingen av jakträttsinnehavarna kunna jaga opåverkat av de andra på den privatägda marken, då de på något sätt måste förhålla sig till varandra. Sammantaget leder ingreppet att behöva samråda enligt min mening inte till att balansen mellan det allmännas och de enskildas intressen förskjuts. Följaktligen är min bedömning att ingreppet är proportionerligt.

⁷² Se Kap. 2.3.

4 Avslutande reflektion

Äganderätten till mark innebär inte detsamma för Sveriges sydliga markägare som de nordliga, med mark som omfattas av samebyars byområden samt ligger inom lappmark. Bristen på tydlig rättslig reglering gör det svårt för den enskilde att utläsa exakt vilka skillnaderna är. Bristen på reglering tycks bero på att samerätt har förhållandevis lite med juridik att göra för att vara ett rättsområde och desto mer med traditioner, sedvanor och politik. Det är med andra ord en svår balansgång mellan den privata markägarens rätt till sin mark och samernas rättigheter baserade på urminnes hävd. Om en parts rättigheter utökas, kommer den andres med säkerhet att inskränkas.

Under arbetets gång uppkom nya frågeställningar rörande hur det i RF uppställda minoritetsbegreppet ska tolkas. Frågan om en del av en minoritet kan missgynnas i förhållande till majoriteten i den ”etablerade” minoriteten, kan med fördel utgöra framtida uppsatsämnen.

RNL är i sammanhanget klar på i vart fall en punkt, endast de samebyar vars byområde ligger på lappmark har jakträtt där, varför en eventuell statusförändring för Muonio sameby inte skulle innebära någon praktisk förändring för jakträtten på privatägd mark. Det är inte i strid med grundlagen. Varför uppstår då sådan oro som artikeln jag nämnde inledningsvis beskriver, om rättsläget är klart? Det beror på att skenet bedrar, rättsläget är inte lika klart som det vid första anblicken kan tyckas vara. Lagtexten får den effekten då den inte på ett tillräckligt utförligt sätt beskriver de rättsförhållanden mellan samebyars medlemmar och markägare som den ger upphov till. Utöver det som redovisats i min analys har jag inget konkret svar på hur den här problematiken lagstiftningstekniskt ska lösas, men jag är av den bestämda uppfattningen att den osäkerhet samerätten innebär för alla berörda parter knappast kommer lösa sig av sig självt. Klargörande lagstiftning krävs omgående.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Utredningsbetänkanden

- SOU 1968:16. Jordbruksdepartementet. *Rennäring i Sverige.*
- SOU 2005:17. Delbetänkande av Jakt- och fiskerättsutredningen. *Vem får jaga och fiska? Rätt till jakt och fiske i lappmarkerna och renbetesfjällen.*
- SOU 2005:116. Jakt- och fiskerättsutredningen. *Jakt och fiske i samverkan.*
- SOU 2006:14. Gränsdragningskommissionen för renkötselområdet. *Samernas sedvanemark.*
- SOU 2023:46. Renmarkskommittén. *Jakt och fiske i renbetesland, delbetänkande.*

Propositioner och regeringsskrivelser

- Proposition 1971:51. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rennäringslag, m.m.
- Regeringens proposition 1975/76:209 om ändring i regeringsformen.
- Regeringens proposition 1986/87:58 om jaktlag, m.m.
- Proposition 1993/94:117. Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

- Proposition 2009/10:80. *En reformerad grundlag.*
- Kommittédirektiv. Dir. 2021:35. Regeringen. *En ny renskötsellagstiftning – det samiska folkets rätt till renskötsel, jakt och fiske.*

Rättsfall

- NJA 1981 s. 1
- NJA 2011 s. 109
- NJA 2020 s. 3

Övrigt

- Skrivelse. Dnr: 1.3.8-2021-985. Sametinget. *Förslag från Sametinget om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas (LI023/02719).* 2023.

Otryckta Källor

Myndighetsinformation

- Sametinget, Muonio sameby, *Sametinget* 2005. <https://www.sametinget.se/12545> (Hämtad 2024-04-28)
- Sametinget. Ordförklaringar Rennäring. *Sametinget* 2019. <https://www.sametinget.se/ordforklaringar?open=60> (Hämtad 28/4-24)
- Sametinget. Kontaktuppgifter till Sveriges samebyar. *Sametinget*. 2022. <https://www.sametinget.se/samebyar> (2024-04-28)

- Sametinget. Samiska näringar. *Sametinget*. 2023. <https://www.same-tinget.se/1035> (Hämtad 2024-04-28)
- Samer.se. Samiskt informationscenter, Sametinget. *Samebyn organiserar renskötseln*. <https://www.samer.se/1099> (Hämtad 2024-05-15)
- SWECO Sverige AB. *Landskapen Lappland, Jämtland och Härjedalen samt Älvdalens kommun*. [Karta]. 2023. <https://www.regeringen.se/contentassets/8878c6be6e8c4584b529a9bda16500a8/karta-over-samebyarnas-aretruntmarker/> (Hämtad 2024-04-17).

Övrigt

- Andersson Lars-Henrik, Sameby kan få rätt till jakt på privat mark - stor oro i jägarleden. *Svensk jakt*. 2024-02-08. <https://svensk-jakt.se/start/nyhet/sameby-kan-fa-ratt-till-jakt-pa-privat-mark-stor-oro-i-jagarleden/> (Hämtad 2024-05-30)
- Jermsten, Henrik. Rättegångsbalk (1942:740) 2 kap. 12 §, Karnov (JUNO). (Hämtad 2024-05-16)
- Regeringsbeslut. N2021/01633. Näringsdepartementet. *Uppdrag att analysera hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas*. 2021. <https://www.regeringen.se/contentassets/c573bdade6a94b2798fa1e1828bd0156/uppdrag-att-analysera-hur-samebyarnas-interna-organisation-beslutsfattande-och-regler-for-medlemskap-bor-utformas.pdf> (Hämtad 2024-05-16)

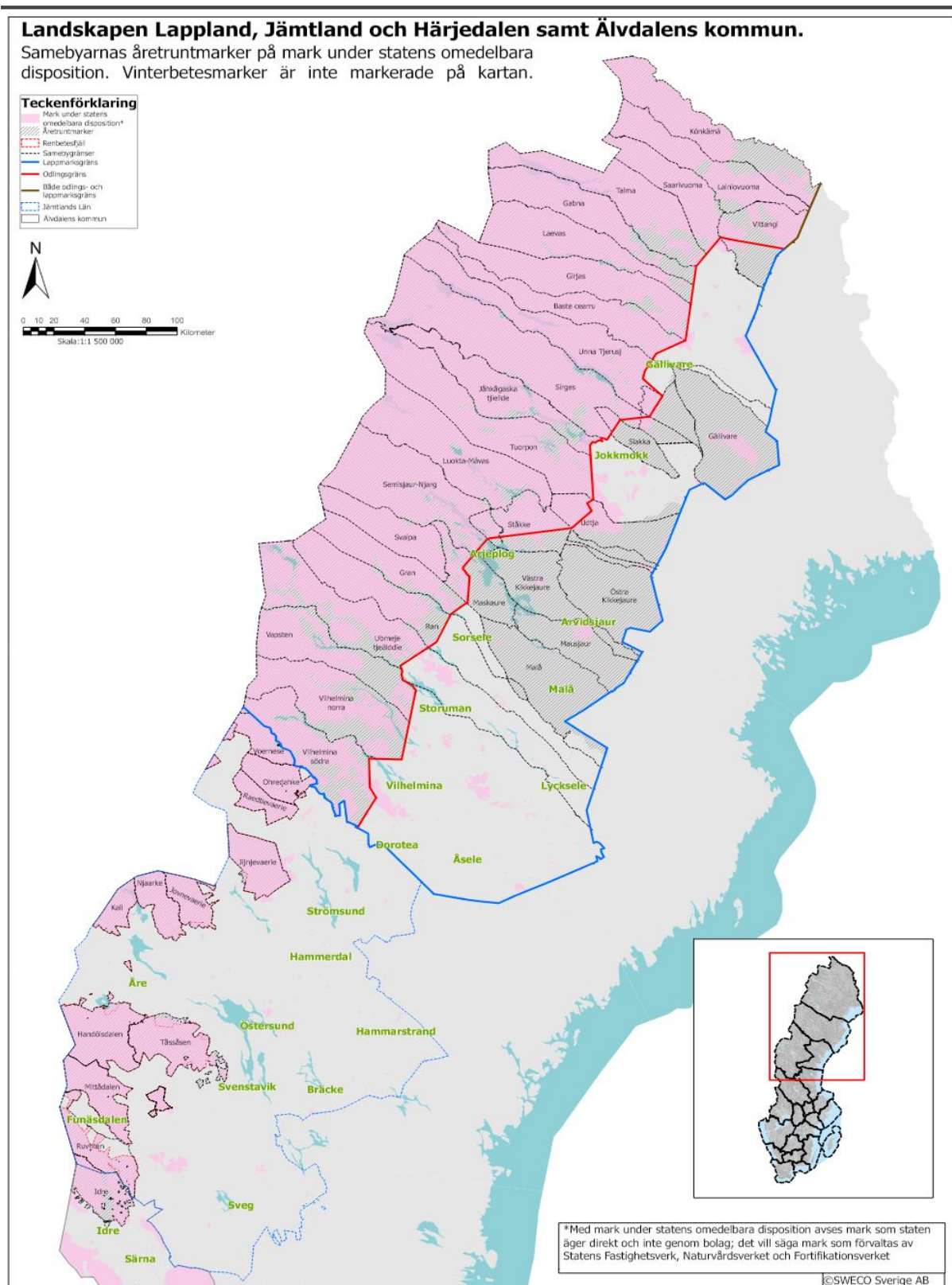
Juridisk litteratur

- Allard, Christina. Urminnes hävd som förklaringsmodell för uppkomst av samiska rättigheter och dess tillämpning. I *Forskningsutmaningar för fastighetsrätten*, Brattström, Margareta & Strömgren, Peter (red.), 9-64. Uppsala: Iustus, 2010
- Bengtsson, Bertil. *Samerätt en översikt*. Stockholm: Nordstedts Juridik, 2004
- Brännström, Malin. *Skogsbruk och renskötsel på samma mark: En rättsvetenskaplig studie av äganderätten och renskötselrätten*. (Diss. Umeå Universitet. 2017.
- Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik. *Regeringsformen: en kommentar*. 4. Uppl. Lund: Studentlitteratur, 2023
- Eka, Anders. Hirschfeldt, Johan. Jermsten, Henrik. Svahn Starrsjö, Kristina. *Regeringsformen – med kommentarer*. 2. Uppl. Stockholm: Karnov Group Sweden. 2018
- Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria. *Rättsdogmatik: som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2023
- Kleineman, Jan. Rättsdogmatisk metod. I *Juridisk metodlära*, Maria Nääv och Mauro Zamboni, (red). 2. Uppl. 21-46 Lund: Studentlitteratur, 2018.
- Sandgren, Claes. Rättsanalytisk metod. En väg framåt? I *Liber Amicorum Jan Rosén*, Gunnar Karnell, Anette Kur, Per Jonas Nordell, Daniel Westman, Johan Axhamn och Stephan Carlsson (red), 721-730. Visby: eddy.se, 2016

- Torp, Eivind. *Renskötselrätten och rätten till naturresurserna: Om rättslig reglering av mark- och resursanvändningen på renbetesmarken i Sverige*. Diss. Universitetet i Tromsø. 2008.

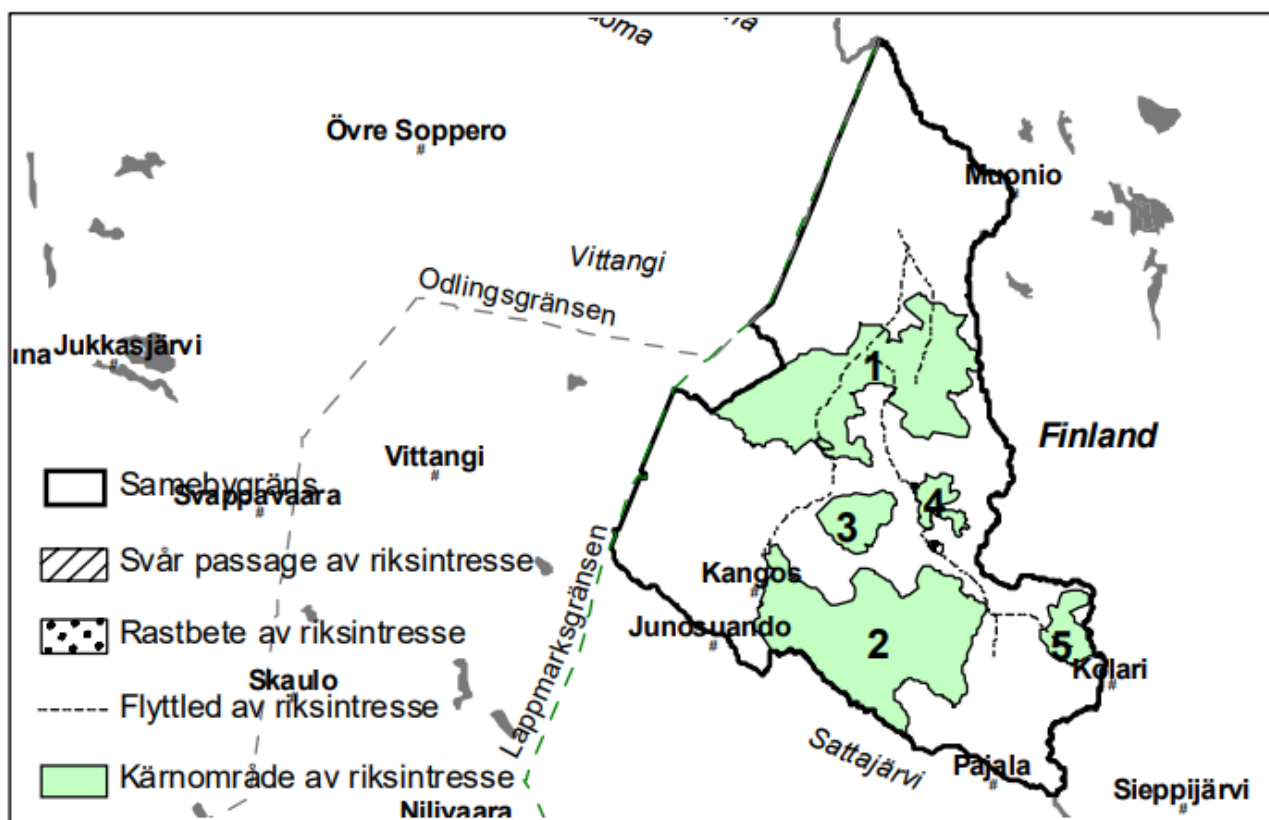
5 Bilaga 1

Karta med utmärkning av lappmarksgränsen och odlingsgränsen.

6 Bilaga 2

Karta över Muonio samebys byområde.

7 Bilaga 3

2023-11-27

Dnr: 1.3.8-2021-985

Sámediggi
Sámedigge
Sámiidiggi
Saemiedigie

Till: Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Förslag från Sametinget om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas (L12023/02719)

Inledning

Regeringen beslutade den 20 maj 2021 om direktiv för en parlamentariskt sammansatt kommitté som ska lämna förslag till en ny renskötselförordning som ska ersätta den nuvarande lagen. Samma dag lämnade regeringen i uppdrag till Sametinget att analysera frågorna om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör se ut (N2021/01633). Uppdraget ska redovisas senast den 27 november 2023.

Sametinget är en särskild myndighet som består av 31 ledamöter, utsedda genom val. Sametingets styrelse och nämnder beslutar i frågor som rör Sametingets myndighetsutövning och i andra frågor som de enligt lag eller annan författning ska ha hand om.

Sametinget erhöll 20 maj 2021 ett uppdrag av regeringen att, i nära samarbete med samebyarna, analysera hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas. För att analysera och formulera samebyarnas inställning, har Sametingets förvaltning tillsatt en arbetsgrupp som utrett frågan. Uppdraget är komplext och tudelat då det rör en fråga som kluyvit det samiska folket under lång tid. Utredningen, som i huvudsak speglar samebyarnas inställning, har vägts in i Sametingets bedömning.

Sametinget representerar hela det samiska folket. Sametingets styrelse anser att det är viktigt att Sametinget lämnar ett förslag som också resulterar i förändringar, genom att stärka den samiska kulturen och de olika näringarna. Sametingets förslag utgår från ett rättighetsperspektiv och den rättsutveckling som skett sedan den nu gällande rennäringslagen togs fram. Det är av stor vikt att staten tar fasta på och stadfäster i lag de internationella konventioner och deklarerationer som Sverige undertecknat. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilken Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus. Flera FN-organ har i sina granskningar kritiserat Sverige för bristande efterlevnad av samers rättigheter och lämnat förslag på åtgärder. Med rättighetsperspektivet som grund följer att samer tillsammans i gemenskap med andra samer har rätt till sitt eget kulturliv och sina traditioner. Att säkerställa att samer ges möjlighet att tillhöra sin gemenskap i en sameby bekräftar de rättigheter som samer har. Det bör också påpekas att samerna inte har "fått" renskötselförordningen av den svenska staten. Det samiska folket har alltid haft den genom långvarigt brukande och urminnes hävd.

Sorsele den 27 november 2023

Håkan Jonsson
Sametingets styrelseordförande

Sammanfattning av Sametingets förslag

Sametinget föreslår att sameby får upplåta jakt, fiske och mark inom samebyns året-runtmarker.

En sameby föreslås dessutom få bedriva annan ekonomisk verksamhet om det inte innebär olägenhet för renskötseln. Verksamhet utöver renskötsel ska enligt förslaget bedrivas i ett av samebyn helägt företag eller i ekonomisk förening.

Sametinget föreslår även att Muonio sameby ska återställas till en skogssameby, dvs. enligt lag ska betraktas som en skogssameby och inte en koncessionssameby.

Vad gäller bestämmelser om medlemskap föreslår Sametinget, att same som kan härleda sitt ursprung inom en av dagens geografiska samebyar och uppfyller kriterierna för att upptas i Sametingets röstlängd, har rätt att bli medlem i den sameby denne kan härleda sitt ursprung från. Samebyn beslutar om medlemskap men om sökande blir nekad inträde kan samebyns beslut överklagas till Sametinget.

Sametinget föreslår även att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket, likt Sametinget är för renskötseln.

Inga förslag lämnas gällande om sameby ska kunna delas, fusioneras eller upphöra att existera.

Sametinget föreslår även att ett antal bestämmelser gällande koncessionsrenskötsel och koncessionssamebyar ska utredas vidare.

Bakgrund

Den romerska historieskrivaren Tacitus beskriver år 98, ett jägarfolk i norr som går klädda i päls och lever i harmoni med naturen. Han kallade dem för fenni. Men samernas historia går tillbaka mycket längre än så, arkeologiska fynd gör att historien ständigt får skrivas om.

På 800-talet besöker den norske storbonden Ottar det engelska hovet. Han berättar för kungen om samerna och att renar tämjdes och sköttes i hjordar. Hans berättelse blir nedskriven och dokumenterar att tamrenskötsel förekommer.

Under 1500-talet börjar den svenska kyrkan och statsmakten att på allvar intressera sig för de norra delarna av det samiska levnadsområdet. För att staten och kyrkan skulle få in skatt av samerna förändrades det urgamla siida-systemet till skatteländ. På så sätt ansåg sig staten ha rätt att kräva skatter i form av torkad fisk, skinn och pengar från samerna som levte i harmoni och samklang med naturen i flera tusen år på sina marker. Detta innebar att samerna var tvungna att ändra på sina levnadsmönster.

Under 1500-, 1600- och 1700-talen utvecklas renskötseln till att bli mer storskalig och en grundval för samernas försörjning. Det beror delvis på ett ökat skattetryck från kronan på grund av Sveriges stormaktsambitioner. Samerna är nomader och flyttar tillsammans med renarna till fots eller på skidor. En intensiv renskötsel bedrivs. Renarna används för

transporter, mjölk- och köttproduktion. I skogslandet utvecklas en mer stationär renskötsel, skogsrenskötseln. Det finns även geografiska skillnader.

När den första renbeteslagen stiftades 1886 var det början till slutet på lappskatteländen och det var också början på den segregering av samerna, vilken innebar att de som bedrev renskötsel blev medlemmar av dåtidens s.k. lappbyar. De samer som inte blev upptagna i någon lappby fortsatte att jaga och fiska för sitt uppehälle i samma omfattning, och även hålla tamrenar för transporter efter 1886 och långt in på 1900-talet.

Under 1900-talet blir renskötseln mer inriktad på köttproduktion och den extensiva renskötseln blir dominerande. Tiden därefter har renskötseln, markerna och de traditionella samiska näringarna och livsföringarna påverkats hårt av statlig politik, lagstiftning, exploateringar och fragmentering av marker samt bristande respekt för samiska rättigheter. Staten har även gjort stor skada när man splittrat det samiska folket.

Folkrätten och juridiska ramverk kring urfolk och mänskliga rättigheter
Renskötselrätten grundas på urminnes hävd och är inte ett "privilegium" och ingenting som samerna "fått" av staten. Denna rätt tillkommer det samiska folket. När Sverige anslöt sig till EU uppmärksammades renskötselrätten som en ensamrätt för det samiska folket i traditionella samiska områden.

Högsta Domstolen gjorde 1981 bedömningen att renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet och att det är det samiska folket som innehar den rätten. Detta har bland annat fått till följd att Rennäringslagen (RNL 1971:437) numera har tilldelats följande bestämmelse enligt första paragrafen: 1§. Den som är av samisk härkomst (same) får enligt bestämmelserna i denna lag använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Rätten enligt första stycket (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd.

Sveriges regerings yttrande S2006/1910/SK till ESC-kommittén angående efterlevandet av FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter framför:

"Artikel 1:

7. Det är Sveriges regerings uppfattning att urfolk har rätt till självbestämmande då de utgör folk enligt den betydelse som avses i den gemensamma artikel 1 i 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och 1966 års internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter"

Och artikel ett i konventionstexten för ICESCR & ICCPR lyder enligt nedan:

"1. Alla folk har självbestämmanderätt. Med stöd av denna rätt äger de fritt bestämma sin politiska ställning och fullfölja sin egen utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena."

Artikel 27 i Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) utgör en central artikel:

”I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, skall de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk.”

Artikel 30 i Barnkonventionen som är svensk Lag (2018:1197) sedan 2020 har samma lydelse som artikel 27 i ICCPR, men med förtydligandet att rätten också omfattar personer som tillhör ett urfolk.

Förenta Nationernas Deklaration om urfolkens rättigheter (UNDRIP). Resolution 61/295 antogs av FN:s Generalförsamling den 13 September 2007. Sverige som medlemsland i FN röstade för ett antagande i Generalförsamlingen (UNGA). Deklarationens Artikel nr 1 lyder:

Urfolken är berättigade till att, såväl kollektivt som enskilt, fullt åtnjuta alla de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som erkänns i FN:s stadga, den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och den internationella rätten om de mänskliga rättigheterna.

Under 2008 presenterade Grundlagsutredningen sitt betänkande som innebar en förändrad grundlag. Denna antogs av en nyvald Riksdag den andra gången den 24 november 2011. Därmed har den svenska konstitutionen förändrats på så sätt att det samiska folket specifikt och särskilt anges i Regeringsformens första kapitel, andra paragraf och sjätte stycket enligt följande:

”Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. *Lag (2010:1408).*”

Sametinget har enligt 2021-års regleringsbrev ett uppdrag att vara fokuspunkt för artiklarna 8(j) och 10(c) i **Konventionen om biologisk mångfald (CBD)** och i det arbetet involvera andra myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av dessa artiklar i Sverige.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Artikel 5. ”Parterna förbehåller sig att främja de förutsättningar som är nödvändiga för personer som tillhör de nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv.”

Ytterligare skydd för samers rättigheter utgörs av **Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.**

Högsta domstolens dom 'Girjasdomen' har varit initierande för Renmarkskommitténs arbete. Domen rör Girjas samebys rätt, i förhållande till staten, att upplåta jakt och fiske. Domen tar tydligt avstamp i mänskliga rättigheter när det gäller samer som urfolk. I domen hänvisar Högsta domstolen till internationell rätt när det gäller samers rättigheter och fastslår att Sverige har skyldigheter att följa folkrätten. Högsta domstolen fastslår också att vissa regler i ILO-konvention 169 är en del av folkrätten, som måste respekteras även om Sverige inte har ratificerat konventionen. Det är naturligt att folkrättsliga principer ges

betydelse vid tolkningen av gällande rätt, även om något införlivande genom lagstiftning inte har skett.

Sametinget har en skyldighet att bevaka att alla samers rättigheter respekteras.

Kritik mot Sverige vid internationell granskning gällande samer

FN:s Rasdiskrimineringskommitté (CERD) framför vid sin granskning 2018 vad gäller samers rättigheter och markfrågor:

“Rights of Sami indigenous people. The Committee is concerned about:

(a) the insufficient legislation to fully guarantee the right to free, prior and informed consent, while natural resource extraction, industrial and development projects continue

(b) the insufficient legislation to protect the rights of the Sami people in their traditional lands

(c) some groups within the Sami people that are engaged in different activities being treated differently before the law

(d) continued reports of hate crimes and discrimination against Sami people

(e) reports that the predator policy of 2013 on limiting harm to reindeer is not consistently applied and that Sami reindeer herding communities are facing difficulties in obtaining compensation for damage caused by predators (art. 5).

The Committee recommends that the State party:

(a) Take measures to enshrine the right to free, prior and informed consent into law, in accordance with international standards; CERD/C/SWE/CO/22-23 4

(b) Draw up legislation to further protect the rights of Sami people in their traditional lands, take measures to combat hate crimes and discrimination against Sami people, and document, investigate and prosecute hate crimes against Sami people

(c) In the application of relevant legislation, ensure that some groups within the Sami people are not disregarded

(d) Implement the predator policy of 2013, compensate reindeer herders fully for damage caused to reindeer by predators and continue consultations on the 10 per cent compensation limit

(e) Evaluate the implementation, outcome and effectiveness of policies designed to address the problems faced by the Sami.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som bevakar FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter framför vid granskning 2016:

“Sami land rights

13. The Committee is concerned that the Sami people still encounter obstacles to the full enjoyment of their indigenous rights that include access to their ancestral lands and maintenance of their traditional ways of living. This situation is exacerbated by the increase in extractive and development projects being carried out on or near to Sami lands (arts. 1 and 2).

14. The Committee recommends that the State party redouble its efforts to resolve the remaining disputes related to Sami lands. In particular, the Committee recommends that the State party:

(a) Ensure that all Sami, including non-reindeer-herding Sami, enjoy equal access to water and land, and, to that end, that it introduce the necessary legislative changes to avoid unnecessary distinctions among the Sami people in such access;

(b) Reconsider its position on the burden of proof in court cases concerning Sami land rights with a view to assisting Sami in providing the necessary evidence and thus strengthening their ability to claim their rights effectively, and undertake to further facilitate Sami access to legal aid;

(c) Ensure, in law and in practice, that the necessary efforts are made to obtain the free, prior and informed consent of all Sami people on decisions that affect them, and provide legal assistance in that regard;

(d) Review relevant legislation, policies and practices that regulate activities that may have an impact on the rights and interests of the Sami people, including development projects and the operations of extractive industries, and in particular the Minerals Act, the Minerals Strategy and the Environmental Code;

(e) Expedite the negotiations leading to the adoption of the Nordic Sami Convention, and in case of further delays adopt the necessary legal solutions at the domestic level;

(f) Consider ratifying the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)."

Sametingets förslag harmonierar med rekommendationer från FN-organen.

Staten är förpliktad att skydda samiska individers grundläggande rättigheter

Samerna är sedan 2011 erkända som ett folk i Sveriges grundlag genom att det i 1 kap. 2 § sjätte stycket regeringsformen stadgas det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Genom införandet av bestämmelsen markerades tydligt det samiska folkets särställning. Den samiska renskötselrätten omfattas av regeringsformens regler om egendomsskydd och näringsfrihet i 2 kap. 15 och 17 §§ regeringsformen.

Som urfolk är det samiska folket även skyddat av folkrättens bestämmelser om urfolks rättigheter. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilken Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus.

Med rättighetsperspektivet som grund följer att samer, tillsammans i gemenskap med andra medlemmar i sin grupp, har rätt till sitt eget kulturliv och sina traditioner, att utöva sin egen andlighet och använda sitt eget språk. Samiskt kulturliv, samiska traditioner, samisk andlighet och samiska språk är beroende av och oskiljaktiga från bruket av markerna och livet i det samiska kulturlandskapet.

Att säkerställa att samer ges möjlighet att tillhöra sin gemenskap i en sameby bekräftar de rättigheter som samer har. Medlemskap i samebyn innebär både rättigheter och skyldigheter. Medlemskap handlar inte om vad man får, utan om att upprätthålla och utöva sin kultur.

Sametingets förslag

Sametingets utgångspunkt är att alla samer innehar renskötselrätt.

Sametinget föreslår att samer har rätt att tillhöra sin gemenskap i en sameby, i enlighet med folkrätten och juridiska ramverk kring urfolk och mänskliga rättigheter.

Alla samer har en utarbetad rätt att bruka markerna till renskötsel, jakt och fiske. Den lämpligaste formen för den enskildes tillgång till sina rättigheter sker genom medlemskap i sameby. Samebyn är även den lämpligaste formen för en hållbar förvaltning av markerna och naturresurserna.

Sametinget föreslår att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket, liksom Sametinget är för renskötelsen.

Samebyns ändamål och verksamhet

Ändamål:

Ombesörja renskötelsen, jakten och fisket inom samebyns betesområde.

Tillvarata medlemmarnas rätt till sin kultur och sina traditioner i gemenskap med andra samer.

En sameby kan även ha andra ändamål enligt vad som framgår av stadgarna.

Verksamhet:

En sameby får upplåta jakt, fiske och mark inom samebyns året-runt-marker.

En sameby får utöver renskötsel och upplåtelser av jakt, fiske och mark, bedriva annan ekonomisk verksamhet om det inte innebär olägenhet för renskötelsen.

En samebys verksamhet utöver renskötsel ska bedrivas i ett av byn helägt företag eller en ekonomisk förening.

Medlemskap

Medlem i sameby är:

1. Same som kan härleda sitt ursprung till samebyn genom att styrka att denne eller dennes samiska förfäder brukat markerna genom renskötsel, jakt eller fiske inom samebyns område.

Samt att denne uppfyller kriterierna för att upptas i Sametingets röstlängd.

2. Den som är make eller barn till medlem som avses under 1. eller som är efterlevande make eller barn till avliden sådan medlem.

Med make jämställs den som varaktigt bor tillsammans med medlem under äktenskapsliknande förhållanden.

3. En sameby får som medlem anta annan same om denne avser att verka för samebyns gemensamma bästa.

Samebyn beslutar om medlemskap. Den som uppfyller kriterierna enligt 1. eller 2. ska antas. Om sökanden nekas inträde som medlem, får samebyns beslut överklagas till Sametinget.

Samebyn ska föra medlemsregister.

Sametinget utformar närmare föreskrifter om medlemskapet.

För att bedriva renskötsel krävs att medlem innehar ett registrerat renmärke.

För att värna rättssäkerheten går alla samebyns beslut i medlemskapsfrågor att överklaga.

Same kan inneha medlemskap i en (1) sameby.

Medlemmar i sameby kan uppdelas i renägande medlem och övriga medlemmar.

Denna uppdelning är inte permanent. Medlemmar kan byta kategori. För att bli renägande medlem krävs beslut av samebyn.

Jakt och fiske

Alla samer som är upptagna som medlemmar i en sameby har rätt att utöva jakt- och fiskerätten.

Sametinget föreslår att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket inom samtliga samebyar. Sametinget utformar närmare föreskrifter.

Stadgar

Samebyn skall anta stadgar för byn.

Sametinget utformar närmare föreskrifter.